

Cicero *Pro Cluentio*

Cicero *Pro Cluentio* 1-7 & 10-11

1

Aulus Cluentius Habitus fuit, pater huiusce, iudices, homo non solum municipii Larinatis, ex quo erat, sed etiam regionis illius et vicinitatis, virtute, existimatione, nobilitate facile princeps. is cum esset mortuus, Sulla et Pompeio consulibus, reliquit hunc annos XV natum, grandem autem et nubilem filiam: quae brevi tempore post patris mortem nupsit Aulo Aurio Melino, consobrino suo, adulescenti in primis, ut tum habebatur, inter suos et honesto et nobili. cum essent hae nuptiae plenae dignitatis, plenae concordiae, repente est exorta mulieris importunae nefaria libido, non solum dedecore verum etiam scelere coniuncta. nam Sassia, mater huius Habiti – mater enim a me in omni causa, tametsi in hunc hostili odio et crudelitate est, mater, inquam, appellabitur: – ea igitur mater Habiti, Melini illius adulescentis, generi sui, contra quam fas erat, amore capta, primo, neque id ipsum diu, quoquo modo poterat, in illa cupiditate se continebatur: deinde ita flagrare coepit amentia, ut eam non pudor, non pudicitia, non pietas, non macula familiae, non hominum fama, non filii dolor, non filiae maeror a cupiditate revocaret. animum adulescentis, nondum consilio ac ratione firmatum, pellexit iis omnibus rebus, quibus illa aetas capi ac deleniri potest. filia, quae non solum illo communi dolore muliebri in eiusmodi viri iniuriis angeretur, sed nefarium matris pelicatum ferre non posset, de quo ne queri quidem sine scelere se posse arbitraretur, ceteros sui tanti mali ignaros esse cupiebat: in huius amantissimi sui fratris manibus et gremio, maerore et lacrimis consenescebat.

2

ecce autem subitum divortium; quod solatium malorum omnium fore videbatur. discedit a Melino Cluentia; ut in tantis iniuriis, non invita: ut a viro, non libenter. tum vero illa egregia et praeclara mater palam exsultare laetitia, ac triumphare gaudio coepit, victrix filiae, non libidinis. itaque diutius

suspicionibus obscuris laedi famam suam noluit: nubit genero socrus, nullis auspibus, nullis auctoribus, funestis ominibus omnium.

o mulieris scelus incredibile, et, praeter hanc unam, in omni vita inauditum! o libidinem effrenatam et indomitam! o audaciam singularem! nonne timuisse, si minus vim deorum, hominumque famam, at illos ipsos parietes, superiorum testes nuptiarum? perfregit ac prostravit omnia cupiditate ac furore: vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. tulit hoc commune dedecus iam familiae, cognationis, nominis, graviter filius: augebatur autem eius molestia quotidianis querimoniis et assiduo fletu sororis.

3

initium quod huic cum matre fuerit simultatis audistis. nunc iam summatim exponam, quibus criminibus Oppianicus¹ damnatus sit. atque ut intellegatis iis accusatum esse criminibus Oppianicum¹, ut neque accusator timere, neque reus sperare potuerit, pauca vobis illius iudicii crimina exponam: quibus cognitis, nemo vestrum mirabitur, illum, diffidentem rebus suis, ad Staienum atque ad pecuniam confugisse.

Larinas quaedam fuit Dinaea, socrus Oppianici¹: quae filios habuit Marcum Aurium et Numerium Aurium et Gnaeum Magium, et filiam Magiam nuptam Oppianico¹. Marcus Aurius adolescentulus, bello Italico captus apud Asculum, in Quinti Sergii senatoris, eius, qui inter sicarios damnatus est, manus incidit, et apud eum fuit in ergastulo. Numerius autem Aurius, frater eius, mortuus est, heredemque Gnaeum Magium fratrem reliquit. postea Magia, uxor Oppianici¹, mortua est; postremo unus, qui reliquus erat, Dinaeae filius, Gnaeus Magius, est mortuus. is fecit heredem illum adolescentem Oppianicum², sororis suae filium, eumque partiri cum Dinaea matre iussit. interim venit index ad Dinaeam, neque obscurus neque incertus, qui nuntiaret ei filium eius, Marcum Aurium, vivere, et in agro Gallico esse in servitute. mulier, amissis liberis, cum unius filii recuperandi spes esset ostentata, omnes suos propinquos filiique sui necessarios convocavit, et ab iis flens petivit, ut negotium susciperent, adolescentem investigarent, sibi restituerent eum filium, quem tamen unum ex multis fortuna reliquum esse voluisset. haec cum agere instituisset, oppressa morbo est. itaque

testamentum fecit eiusmodi, ut illi filio HS CCCC milia legaret, heredem institueret eundem illum Oppianicum², nepotem suum. atque his diebus paucis est mortua. propinqui tamen illi, quemadmodum viva Dinaea instituerant, ita, mortua illa, ad vestigandum Aurium cum eodem illo indice in agrum Gallicum profecti sunt.

interim Oppianicus¹, ut erat, sicuti multis ex rebus reperietis, singulari scelere et audacia, per quendam Gallicanum, familiarem suum, primum illum indicem pecunia corrupit, deinde ipsum Aurium, non magna iactura facta, tollendum interficiendumque curavit.

4

illi autem, qui erant ad propinquum investigandum et recuperandum profecti, litteras Larinum ad Aurius, illius adolescentis suosque necessarios, mittunt; sibi difficilem esse investigandi rationem, quod intellegent indicem ab Oppianico¹ esse corruptum. quas litteras Aulus Aurius, vir fortis et experiens, et domi nobilis, Marci illius Aurius propinquus, in foro, palam, multis audientibus, cum adesset Oppianicus¹, recitat, et clarissima voce, se nomen Oppianici¹, si interfectum Marcum Aurium comperisset, delaturum esse testatur. interim brevi tempore illi, qui erant in agrum Gallicum profecti, Larinum revertuntur: interfectum esse Marcum Aurium renuntiant. animi non solum propinquorum, sed etiam omnium Larinatum odio Oppianici¹, et illius adolescentis misericordia, commoventur. itaque cum Aulus Aurius, is qui antea denuntiaret, clamore hominem ac minis insequi coepisset, Larino profugit, et se in castra clarissimi viri, Quinti Metelli, contulit. post illam autem fugam, et sceleris et conscientiae testem, numquam se iudiciis, numquam legibus, numquam inermem inimicis committere ausus est: sed per illam Lucii Sullae vim atque victoriam, Larinum in summo timore omnium cum armatis advolavit: quattuorviros, quos municipes fecerant, sustulit: se a Sulla et alios praeterea tres factos esse dixit: et ab eodem sibi esse imperatum, ut Aurium illum, qui sibi delationem nominis et capitis periculum ostentarat, et alterum Aurium, et eius Gaium filium, et Sextum Vibium, quo sequestre in illo indice corrumpendo dicebatur esse usus, proscribendos interficiendosque curaret. itaque, illis crudelissime interfectis, non mediocri ab eo ceteri proscriptionis et mortis metu terrebantur. his rebus in causa iudicioque patefactis, quis est, qui illum absolvi posse arbitraretur?

5

atque haec parva sunt: cognoscite reliqua: ut non aliquando condemnatum esse Oppianicum¹, sed aliquamdiu incolumem fuisse miremini.

primum videte hominis audaciam. Sassiam in matrimonium ducere, Habiti matrem, illam, cuius virum Aulum Aurium occiderat, concupivit. utrum impudentior hic, qui postulet, an crudelior illa, si nubat, difficile dictu est. sed tamen utriusque humanitatem constantiamque cognoscite. petit Oppianicus¹, ut sibi Sassia nubat, et id magno opere contendit. illa autem non admiratur audaciam, non impudentiam aspernatur, non denique illam Oppianici¹ domum, viri sui sanguine redundantem, reformidat: sed quod haberet tres ille filios, idcirco se ab his nuptiis abhorrere respondit. Oppianicus¹, qui pecuniam Sassiae concupivisset, domo sibi quaerendum remedium existimavit ad eam moram, quae nuptiis afferebatur. nam cum haberet ex Novia infantem filium, alter autem eius filius, Papia natus, Teani Apuli, quod abest a Larino XVIII milia passuum, apud matrem educaretur, arcessit subito sine causa puerum Teano: quod facere, nisi ludis publicis, aut festis diebus, antea non solebat. mater nihil mali misera suspicans mittit. ille se Tarentum proficisci cum simulasset, eo ipso die puer, cum hora undecima in publico valens visus esset, ante noctem mortuus, et postridie, antequam luceret, combustus est. atque hunc tantum maerorem matri prius hominum rumor quam quisquam ex Oppianici¹ familia nuntiavit. illa, cum uno tempore audisset, sibi non solum filium sed etiam exsequiarum munus ereptum, Larinum confestim exanimata venit, et ibi de integro funus iam sepulto filio fecit. dies nondum decem intercesserant, cum ille alter filius infans necatur. itaque nubit Oppianico¹ continuo Sassia, laetanti iam animo et spe optima confirmato. nec mirum, quae se non nuptialibus donis, sed filiorum funeribus delentam videret. ita quod ceteri propter liberos pecuniae cupidores solent esse, ille propter pecuniam liberos amittere iucundius esse duxit.

6

sentio, iudices, vos pro vestra humanitate, his tantis sceleribus breviter a me demonstratis, vehementer esse commotos. quo tandem igitur animo fuisse illos arbitramini, quibus his de rebus non modo audiendum fuit, verum etiam iudicandum? vos auditis de eo, in quem iudices non estis: de eo, quem

non videtis: de eo, quem odisse iam non potestis: de eo, qui et naturae et legibus satisfecit: quem leges exsilio, natura morte multavit. auditis non ab inimico: auditis sine testibus: auditis, cum ea, quae copiosissime dici possunt, breviter a me strictimque dicuntur. illi audiebant de eo, de quo iurati sententias ferre debebant: de eo, cuius praesentis nefarium et consceleratum vultum intuebantur: de eo, quem oderant propter audaciam: de eo, quem omni supplicio dignum esse ducebant. audiebant ab accusatoribus: audiebant verba multorum testium: audiebant, cum unaquaque de re a Publio Cannutio, homine eloquentissimo, graviter et diu diceretur. et est quisquam, qui, cum haec cognoverit, suspicari possit, Oppianicum¹ iudicio oppressum et circumventum esse innocentem?

7

acervatim iam reliqua, iudices, dicam, ut ad ea, quae propiora huius causae et adiunctiora sunt, perveniam. vos, quaeso, memoria teneatis, non mihi hoc esse propositum, ut accusem Oppianicum¹ mortuum; sed, cum hoc persuadere vobis velim, iudicium ab hoc non esse corruptum, hoc uti initio ac fundamento defensionis, Oppianicum¹, hominem sceleratissimum et nocentissimum, esse damnatum. qui uxori suae Cluentiae, quae amita huius Habiti fuit, cum ipse poculum dedisset, subito illa in media potione exclamavit, se maximo cum dolore mori: nec diutius vixit, quam locuta est: nam in ipso sermone hoc et vociferatione mortua est. et ad hanc mortem tam repentinam, vocemque morientis, omnia praeterea, quae solent esse indicia et vestigia veneni, in illius mortuae corpore fuerunt.

eodemque veneno Gaium Oppianicum fratrem necavit. neque est hoc satis: tametsi in ipso fraterno parricidio nullum scelus praetermissum videtur; tamen, ut ad hoc nefarium facinus accederet, aditum sibi aliis sceleribus ante munivit. nam cum esset gravida Auria, fratris uxor, et iam appropinquare partus videretur, mulierem veneno interfecit. post fratrem aggressus est: qui sero, iam exhausto illo poculo mortis, cum et de suo et de uxoris interitu clamaret, testamentumque mutare cuperet, in ipsa significatione huius voluntatis est mortuus.

8-9: Cicero relates Oppianicus the Elder's murder of a young man named Asuvius, in order to inherit his money. Due to judicial corruption, Oppianicus the Elder is absolved of the murder in court.

quid? aviam tuam, Oppianice², Dinaeam, cui tu es heres, pater tuus non manifesto necavit? ad quam cum adduxisset medicum illum suum, iam cognitum et saepe victorem, mulier exclamat se ab eo nullo modo velle curari, quo curante suos omnes perdidisset. tum repente Anconitanum quendam, Lucium Clodium, pharmacopolam circumforaneum, qui casu tum Larinum venisset, aggreditur, et cum eo duobus milibus HS, id quod ipsius tabulis tum est demonstratum, transigit. Lucius Clodius, qui properaret, cui fora multa restarent, simul atque introductus est, rem confecit: prima potione mulierem sustulit: neque postea Larini punctum est temporis commoratus. eadem hac Dinaea testamentum faciente, cum tabulasprehendisset Oppianicus¹, qui gener eius fuisset, digito legata delevit: et, cum id multis locis fecisset, post mortem eius, ne lituris coargui posset, testamentum in alias tabulas transcriptum, signis adulterinis obsignavit. multa praetereo consulto. etenim vereor, ne haec ipsa nimium multa esse videantur. vos tamen eum similem sui fuisse in ceteris vitae partibus existimare debetis. illum tabulas publicas Larini censorias corrupisse, decuriones universi iudicaverunt.

11

cum illo nemo iam rationem, nemo rem ullam contrahebat: nemo illum ex tam multis cognatis et affinibus tutorem umquam liberis suis scripsit: nemo illum aditu, nemo congressione, nemo sermone, nemo convivio dignum iudicabat: omnes aspernabantur, omnes abhorrebant, omnes, ut aliquam immanem ac perniciosam bestiam pestemque fugiebant. hunc tamen hominem tam audacem, tam nefarium, tam nocentem, numquam accusasset Habitus, iudices, si id praetermittere, salvo capite suo, potuisset. erat huic inimicus Oppianicus¹: erat: sed tamen erat vitricus: crudelis et huic infesta mater: attamen mater. postremo nihil tam remotum ab accusatione quam Cluentius, et natura, et voluntate, et instituta ratione vitae. sed cum esset haec illi proposita conditio, ut aut iuste pieque accusaret, aut acerbe indigneque moreretur; accusare, quoquo modo posset, quam illo modo emori, maluit.